

2019-04-29

TJÄNSTESKRIVELSE
KFKS 2019/415
UBN 2019/99

Utbildningsnämnden

Förslag till yttrande SOU 2019:4 Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle

Förslag till beslut

1. Utbildningsnämnden föreslår kommunstyrelsen att anta bilagda förslag till yttrande.
2. Utbildningsnämnden beslutar om omedelbar justering

Sammanfattning

Regeringen har uppdragit åt en särskild utredare att lämna förslag i syfte att utveckla skolans studie- och yrkesvägledning och betänkandet Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle ska nu remissbehandlas. Nacka har beslutat att yttra sig över remissen trots att Nacka inte är remissinstans. Utbildningsnämnden har beslutat i flera ärenden som rör stöd för utveckling av elevernas karriärkompetens. Flera av utredarens slutsatser överensstämmer med de skrivningar om karriärvägledning som tidigare har behandlats av utbildningsnämnden. Regeringens utredare har lämnat omfattande förslag till åtgärder, vilka beskrivs närmare i ärendet. Förslagen innebär bland annat ett paket av fem huvudsakliga åtgärder:

1. Ett förtydligande av vad vägledning är, att den kan vara både individuell och generell och ska benämnas karriärvägledning.
2. Ett förtydligande av elevers tillgång till individuell karriärvägledning.
3. Tydligare krav på att individuell karriärvägledning ska erbjudas vid vissa tillfällen.
4. Förstärkning av det generella karriärvägledningsspektivet i olika ämnen.
5. Ett nytt obligatoriskt inslag med tilldelad tid, benämnt framtidsval, ska införas i grundskolan, grundsärskolan och specialskolan.

Ärendet

Regeringen har uppdragit åt en särskild utredare att lämna förslag som syftar till att utveckla skolans studie- och yrkesvägledning så att elever ges likvärdiga förutsättningar att göra väl övervägda val utifrån goda kunskaper om utbildningsområdet. Utredaren har överlämnat

sitt betänkande Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle (2019:4) som nu remissbehandlas.

Nacka är inte remisskommun men har valt att ge sina synpunkter på utredningens förslag. Remissvaret hinner inte behandlas av kommunstyrelsens arbetsutskott utan handlingar i ärendet kommer att skickas direkt till kommunstyrelsen efter utbildningsnämndens beslut.

Nacka påbörjade för drygt ett decennium sedan ett arbete med målet att Nackas elever skulle utveckla karriärkompetens för att kunna göra väl underbyggda val av utbildning och arbete. Ett särskilt kundvalssystem för karriärvägledning inrättades som en åtgärd. Kundvalet innebar att utöver ordinarie studie- och yrkesvägledning kunde eleverna få tillgång till extra individuell karriärvägledning.

Bakgrund till utredarens regeringsuppdrag

Behovet och vikten av att utveckla skolans studie- och yrkesvägledning har i olika sammanhang, till exempel statliga utredningar och myndighetsgranskningar, framhållits under ett par decennier. Det har konstaterats brister i tillgång till vägledning och också variation i kvaliteten till den vägledning som erbjuds.

Nuvarande reglering är övergripande och ger inte huvudmän och rektorer ledning om vad som förväntas av dem. Brister i vägledning får konsekvenser för enskilda men också konsekvenser sett ur ett samhällsligt perspektiv, som till exempel svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden.

Vägledning är ett eget sakområde inom EU:s utbildnings- och sysselsättningspolitik. Livslång vägledning anses vara nyckeln till ökad samordning mellan utbildning och arbetsliv för individen och ett viktigt stöd för det livslånga lärandet. EU har tidigare haft ett särskilt policynätverk som tagit fram policydokument och rapporter för utveckling av vägledningen.

Begreppet *karriär* används i vägledningsslitteraturen, i forskningssammanhang och även i de flesta länder inom EU och OECD. Det ska ses som en beskrivning av individens väg genom livet och den kedja av erfarenheter och beslut kring studier, arbetsliv och andra livshändelser.

Utredarens förslag och bedömningar

Utredaren anser att det är dags för en genomgripande förändring av studie- och yrkesvägledningen och föreslår nedanstående åtgärder. Numreringen är utifrån betänkandets numrering.

10.2 Benämningen studie- och yrkesvägledning ska ändras

Förslag: Benämningar av det som i dag ingår i skolväsendets studie och yrkesvägledning ska ändras och förtydligas i skollagen.

- Karriärvägledning ska vara det övergripande begreppet för all den verksamhet som en huvudman i skolväsendet är ansvarig för när det gäller att ge eleverna kunskap och kompetens inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet. I skollagen ska det förtydligas att karriärvägledningen kan vara såväl individuell som generell.
- Med individuell karriärvägledning ska avses den vägledning som ges i form av vägledningssamtal.
- Med generell karriärvägledning ska avses den verksamhet som, utöver individuell karriärvägledning, bidrar till att ge eleverna kunskap och kompetens inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet.
- Studie- och yrkesvägledare ska benämnas karriärvägledare.

Införandet av begreppen karriärvägledning, individuell och generell karriärvägledning samt karriärvägledare medför behov av följdändringar i skollagen, läroplanerna och andra föreskrifter. Ändringar ska införas i bilaga 2 till högskoleförordningen vad gäller benämningen studie- och yrkesvägledarexamen, som ska ändras till karriärvägledarexamen.

10.3 Elevernas tillgång till karriärvägledning ska tydliggöras och stärkas

Förslag: Bestämmelserna i skollagen om tillgång till vägledning ska tydliggöras och förstärkas. Elever i alla skolformer, utom förskolan och förskoleklassen, ska ha tillgång till karriärvägledning, såväl individuell som generell, så att deras behov inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses. Även den som avser att påbörja en utbildning ska ha tillgång till individuell karriärvägledning. Omfattningen av den individuella karriärvägledningen ska anpassas efter elevens behov och förutsättningar. Därutöver ska det införas bestämmelser i skollagen om att individuell karriärvägledning ska erbjudas vid vissa tillfällen och till följande elevgrupper:

- elever i grundskolan och motsvarande skolformer inför val till gymnasieskolan eller gymnasiesärskolan,
- nyanlända elever som börjar i högstadiet i grundskolan eller specialskolan samt på språkinträdning i gymnasieskolan inför upprättandet av den individuella studieplanen,
- elever på språkinträdning i gymnasieskolan som har fullföljt sin utbildning och som på grund av sin ålder enligt 15 kap. 5 § skollagen inte kan påbörja en annan utbildning i gymnasieskolan, och
- elever som avser att avsluta sin gymnasieutbildning eller gymnasiesärskoleutbildning i förtid eller riskerar att inte erhålla en gymnasieexamen i gymnasieskolan.

Skolverket ska få i uppdrag att vidareutveckla informationsmaterial anpassat för nyanlända. Som en följd av att benämningen studie- och yrkesvägledning ändras till karriärvägledning ska följdändringar göras i 20 och 21 kap. skollagen samt förordningen om vuxenutbildning.

10.4 Karriärvägledarens uppgifter ska tydliggöras

Förslag: Karriärvägledarens uppgifter ska tydliggöras i skollagen. Den individuella karriärvägledningen ska utföras av en karriärvägledare. För att få anställas utan tidsbegränsning som karriärvägledare ska den sökande liksom i dag ha en utbildning avsedd

för sådan verksamhet. Den möjlighet som finns i dag att anställa den som inte uppfyller dessa krav för högst ett år i sänder ska fortsättningsvis gälla.

Bedömning: På sikt bör det i skollagen införas krav på en karriärvägledarexamen enligt bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100) eller utbildning som kan anses motsvara kraven i en sådan examen för att få anställas utan tidsbegränsning som karriärvägledare.

10.5.1 Framtidsval ska införas i grundskolan och motsvarande skolformer (ämnet?)

Förslag: *Framtidsval* ska införas som en del av utbildningen i grundskolan, grundsärskolan och specialskolan. Framtidsval ska komplettera övriga former av generell karriärvägledning och bidra till att utveckla och bredda elevens kunskaper om samhälls- och arbetsliv inför kommande studie- och yrkesval. Det ska även vara möjligt för skolhuvudmännen att erbjuda framtidsval till elever i gymnasieskolan inom introduktionsprogrammen yrkesintroduktion, individuellt alternativ och språkin introduktion. Framtidsval ska genomföras av en karriärvägledare.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om framtidsval. Sådana föreskrifter får innebära att framtidsval endast ska finnas i vissa årskurser. Av skolförordningen ska det framgå att framtidsval ska innehålla områdena val och framtidsplanering, arbetsliv och samhälle samt utbildningsvägar och yrkesområden.

Skolverket ska få i uppdrag att ta fram det närmare innehållet i framtidsval. Skolverket ska även få i uppdrag att ta fram kompetensutvecklingsinsatser för verksamma karriärvägledare, i syfte att stärka karriärvägledares kompetens att genomföra framtidsval.

10.5.2 Garanterad tid för framtidsval

Förslag: Framtidsval i grundskolan, grundsärskolan och specialskolan ska tilldelas 80 garanterade timmar på högstadiet. Det ska framgå av skollagen att den totala undervisningstiden i grundskolan, grundsärskolan och specialskolan även innefattar tid för framtidsval. Undervisningstiden i elevens val ska minskas till förmån för framtidsval med motsvarande omfattning.

10.5.3 Uppgifter om elevens deltagande i framtidsval ska dokumenteras i betygsdokumenten

Förslag: Uppgifter om elevernas deltagande i framtidsval ska finnas med i slutbetyg, terminsbetyg och avgångsintyg.

10.5.4 Stärkt karriärvägledningssperspektiv i grundskolan och motsvarande skolformer

Förslag: Karriärvägledningssperspektivet ska stärkas i grundskolans, grundsärskolans, specialskolans och sameskolans ämnen. Skolverket ska få i uppdrag att se över kursplanerna

i berörda skolformer och föreslå hur den generella karriärvägledningen kan utvecklas och stärkas, med särskilt fokus på låg- och mellanstadiet.

10.5.5 Stärkt karriärvägledningsperspektiv i utbildningen på gymnasial nivå

Förslag: Karriärvägledningsperspektivet ska stärkas i gymnasieskolans och gymnasiesärskolans ämnesplaner. Skolverket ska få i uppdrag att se över och föreslå hur den generella karriärvägledningen kan utvecklas och stärkas i de inledande kurserna i ämnesplanen för samhällskunskap i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan samt se till att de bygger vidare på de kunskaper eleverna har fått tidigare.

Bedömning: Kursen arbetslivets villkor i ämnet samhällskunskap i gymnasiesärskolan bör bli möjlig att välja för alla elever inom programfördjupningen eller inom det individuella valet på de nationella programmen i gymnasiesärskolan. Skolverket bör ges i uppdrag att se över kursen arbetslivets villkor så att den bygger vidare på de kunskaper som eleverna har fått i grundsärskolan och i den reviderade inledande kursen i samhällskunskap i gymnasiesärskolan.

10.7 Uppdrag till Skolverket om översyn av läroplanerna

Förslag: Skolverket ska få i uppdrag att se över läroplanernas skrivningar om studie- och yrkesvägledning och föreslå nödvändiga konsekvensändringar i enlighet med utredningens förslag i avsnitt 10.2–5 om ändrade benämningar, olika former av karriärvägledning, tillgången till karriärvägledning vid vissa tillfällen, karriärvägledarens uppgifter och framtidsval.

10.8 Huvudmannen ska ha en plan för karriärvägledning

Förslag: Huvudmannen ska se till att det upprättas en plan för karriärvägledning. Planen ska innehålla en redogörelse för hur elevernas behov av karriärvägledning ska tillgodoses och hur arbetet med karriärvägledningen ska samordnas. Av planen ska det även framgå hur samverkan med det omgivande samhället ska ske.

Bedömning: Arbeta med planen bör ske som en del av huvudmannens systematiska kvalitetsarbete enligt 4 kap. 3 § skollagen. Planen bör även innehålla uppgifter om hur huvudmannen organiserar karriärvägledningen och hur vägledningsresurserna fördelas efter elevernas olika förutsättningar och behov. Vidare bör planen innehålla uppgifter om hur verksamheterna ska motverka att eleverna begränsas i valet av utbildning och yrkesverksamhet utifrån föreställningar om kön eller utifrån social eller kulturell bakgrund.

10.9 Ändring av Arbetsförmedlingens instruktion

Förslag: Arbetsförmedlingens instruktion ska ändras så att det framgår att myndigheten särskilt ska samverka med huvudmän inom skolväsendet.

10.10 **Ändring av Skolverkets instruktion**

Förslag: Av Skolverkets instruktion ska det framgå att myndigheten särskilt ska stödja huvudmännens karriärvägledning.

10.11 **Kompetensutvecklande insatser samt stärkt karriärvägledningssperspektiv i högskolornas examensbeskrivningar för lärarutbildningarna**

Förslag: Skolverket ska få i uppdrag att ta fram kompetensutvecklingsinsatser för verksamma lärare och rektorer. Syftet med insatserna ska vara att stärka den generella karriärvägledningen i skolväsendet. Skolverket, tillsammans med Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM), ska få i uppdrag att stödja huvudmännen i hur karriärvägledning till målgruppen för grundsärskolan, gymnasiesärskolan och särskild utbildning för vuxna kan utvecklas. I det uppdraget ska särskilt uppmärksammas hur karriärvägledares kompetens inom området kan förbättras. Ändringar ska även göras i bilaga 2 till högskoleförordningen av examensbeskrivningarna för grund- och ämneslärarutbildningar vad gäller krav på kunskaper om ämnesspecifika perspektiv på karriärvägledning i undervisningen.

Bedömning: Befattningsutbildningen för rektorer bör innehålla moment om arbetet med karriärvägledning.

10.12 **Fler möjligheter att utbilda sig till karriärvägledare och en översyn av grundutbildningen**

Förslag:

- Malmö universitet, Stockholms universitet och Umeå universitet ska tillföras medel för att utöka antalet platser på studie- och yrkesvägledarprogrammet på grundnivå.
- Ovan nämnda lärosäten ska ges ett samordnat uppdrag att se över innehållet i utbildningen på grundnivå. I uppdraget ska det också ingå att utreda och lämna förslag på hur fler kan ges möjlighet att disputerade inom karriärvägledning.
- Vidare ska det ingå i det samordnade uppdraget att se över hur fler lärosäten med relevanta förutsättningar kan erbjuda den kortare utbildningen till studie- och yrkesvägledare som riktar sig till personer med annan högskoleutbildning kan utökas.
- Något av lärosätena som erbjuder utbildning till studie- och yrkesvägledare ska tillföras medel för att samordna och erbjuda vidareutbildning för verksamma vägledare som utan avsedd utbildning, i enlighet med vidareutbildning för lärare (VAL).

Bedömning: För att utbildningarna ska bli attraktiva kan man överväga att också införa ett tillfälligt utbildningsbidrag riktat till verksamma vägledare som önskar påbörja den kortare utbildningen som beskrivs ovan, eller att erbjuda dessa individer det högre bidraget inom studiestödet.

10.13 Uppdrag till Skolverket om digitala vägledningsverktyg

Förslag: Skolverket ska få i uppdrag att se över befintliga digitala verktyg för karriärvägledning och föreslå hur systemen kan utvecklas och anpassas efter elevernas behov. Skolverket ska även få i uppdrag att se över hur möjligheten till interaktivitet på bästa sätt kan tillhandahållas. Ansvar för utveckling och förvaltning av en sådan interaktiv digital tjänst bör på sikt framgå av Skolverkets instruktion.

Ikraftträdande

Utredaren föreslår att ändringarna bör gälla från olika tidpunkter under 2021 och tillämpas vid olika tidpunkter under 2021 och 2022.

Utbildningsenhetens kommentarer

Karriärvägledning – ett begrepp sedan länge känt i Nacka

Dåvarande kultur- och utbildningsenheten i Nacka påbörjade för drygt ett decennium sedan ett utvecklingsarbete tillsammans med Sollentuna kommun, projekt Via Emilia, i syfte att finna åtgärder för att utveckla karriärkompetensen hos eleverna. Målet var att varje elev ska kunna utveckla karriärkompetens för att ta personligt ansvar för sin egen utveckling och framtid genom att erbjudas information, utbildning och karriärvägledning som utgår från individuella behov i olika skeenden i utbildningen.

På en övergripande nivå var målbilden att en förstärkt karriärvägledning på individuell nivå kommer att leda till större effektivitet i utbildningssystemet med färre omval och avhopp i gymnasieskolan. Inom projektets ram skrevs år 2007 bland annat rapporten *En internationell utblick*, och en av slutsatserna var att "...vägledning/karriärplanering i skolan måste få en ökad betydelse." Rapporten behandlades av utbildningsnämnden och även rapporten *Via Emilia – vägen till Bildning* som bland annat sammanfattar att "Det förefaller som problemen med bristande funktion i vägledningstjänsten har uppmärksamats nationellt under många år, men inte åtgärdats. ...Man saknar gemensamt mål och styrning. Det leder till att utbudet av vägledningstjänster blir mycket olika och kopplade till enskild skolas prioritering."

Andra slutsatser utifrån projektarbetet var att för att stödja utvecklingen av elevernas karriärkompetens skulle Nackas elever erbjudas karriärutbildning, karriärguidning samt karriärvägledning. Karriärkompetensen kan utvecklas både generellt och individuellt. En förstärkt karriärutveckling på individnivå leder till att eleverna får större förutsättningar att göra kloka val.

Karriärvägledning som kundval

Ärenden om karriärutveckling och karriärvägledning behandlades av utbildningsnämnden vill ett flertal tillfällen. Kommunfullmäktige beslutade utifrån utbildningsnämndens förslag att från och med höstterminen 2008 införa ett nytt kundvalssystem i syfte att förstärka karriärvägledning på individuell nivå och att särskilda karriärvägledare skulle auktoriseras. Utöver den studie- och yrkesvägledning som skolorna är skyldiga att anordna, erbjöds eleverna extra karriärvägledning som en särskild satsning. Karriärvägledning som kundval erbjöds elever i högstadiet, i gymnasieskolan, inom det kommunala uppföljningsansvaret (idag benämnt aktivitetsansvar) samt till personer som skulle studera inom vuxenutbildningen.

Kundvalet utvärderades vid ett flertal tillfällen. Den sista uppföljningen från 2013 konstaterade bland annat att karriärutveckling inte hade särskilda mål utan var en integrerad del av målen för skolan som helhet. Detta synsätt, ansåg kultur- och utbildningsenhetens utredare, försvårar fokus på karriärutveckling. Tyngdpunkten i karriärutveckling ligger på personlig utveckling, men i de intervjuer som då gjordes med skolorna kunde konstateras att det var mer arbete av teknisk karaktär som gjordes; val av kurser, skolor, meritpoäng,

yrkesval etc. Utredarna konstaterade att införandet av karriärvägledningschecken inte på något avgörande sätt hade förändrat arbetet med karriärutveckling. Några skolor hade förstärkt studie- och yrkesvägledarfunktionen, men i de flesta fall försvann de öronmärkta resurserna in i skolornas budget utan särskild destination. En utveckling av kundvalet hade också krävt en större investering i ett anpassat IT-system. Kommunfullmäktige beslutade bland annat på grundval av ovanstående utredning att avveckla kundvalssystemet till år 2015.

Utbildningsenhetens kommentarer till utredarens förslag

Utbildningsenheten konstaterar att utredarens slutsatser om karriärvägledningens betydelse glädjande nog överensstämmer till stora delar med de slutsatser som Nacka kommun kom fram till för ett drygt decennium sedan. Syftet med en utvecklad karriärvägledning är att eleverna ska kunna göra väl övervägda val som fattats utifrån goda kunskaper – det vill säga att eleverna har fått karriärkompetens. Utbildningsenheten instämmer i flera förslag men de förslag som syftar till att ytterligare detaljstyra skolans arbete föreslår utbildningsenheten att Nacka kommun inte instämmer i.

Nedanstående förslag föreslås Nacka kommun instämma i:

- 10.2 Benämningen studie- och yrkesvägledare ska ändras
- 10.8 Huvudmannen ska ha en plan för karriärvägledning
- 10.10 Ändring av Skolverkets instruktion
- 10.12 Fler möjligheter att utbilda sig till karriärvägledare etc.
- 10.13 Uppdrag till Skolverket om digitala vägledningsverktyg

Nedanstående förslag föreslås Nacka kommun till viss del instämma i:

- 10.3 Elevernans tillgång till karriärvägledning ska tydliggöras och stärkas.
Förslaget som innebär att eleverna ska erbjudas individuell karriärvägledning inför gymnasievalet.
- 10.7 Uppdrag till Skolverket om översyn av läroplanerna.
Förslaget om att tydliggöra olika former av karriärvägledning.

I förslaget 10.3 finns skrivningar om att individuell karriärvägledning ska erbjudas vid vissa tillfällen och till vissa elevgrupper. Utredaren skriver också att omfattningen ska anpassas efter elevens behov och förutsättningar. Utbildningsenheten anser att genom att peka ut vissa elevgrupper kan det få till effekt att andra grupper som skulle kunna ha behov av individuell karriärvägledning exkluderas. Det kan ske missriktade prioriteringar om endast vissa grupper får en förstärkt skrivning i skollagen. Däremot anser utbildningsenheten det som självklart att alla elever ska erbjudas individuell karriärvägledning inför gymnasievalet. Skrivningarna skulle kunna förtydligas med att rektor har ett särskilt ansvar för att de elever som har behov av individuell vägledning också får det.

I förslaget 10.7 föreslår utbildningsenheten att Nacka kommun kan endast instämma i de skrivningar som tydliggör olika former av karriärvägledning.

Nedanstående förslag föreslås Nacka kommun inte instämma i

Utbildningsenheten instämmer inte i de förslag som avser att detaljstyra hur skolan ska arbeta med den generella karriärvägledningen. Det måste vara upp till varje huvudman och rektor att planera och organisera karriärvägledningen som preciseras i den föreslagna planen för karriärvägledning. Det gäller förslagen under 10.5 och delar av punkt 10.7 som avser översyn av läroplanerna.

Övriga förslag

Övriga förslag och tidpunkter för ikraftträdande föreslås Nacka kommun inte ha någon synpunkt på.

Ekonomiska konsekvenser

Kommuner kan inte åläggas nya obligatoriska uppgifter utan att få ekonomisk kompensation för detta via det generella statsbidraget, den så kallade finansieringsprincipen. Om förslagen går igenom bör de berörda skolformerna kompenseras för utökat åtagande.

Konsekvenser för barn

Utbildningsenheten anser att flera av utredarens förslag kan bidra till att tydliggöra vägledningssuppletet. Eleverna kan därför ges bättre möjligheter att göra väl underbyggda val av framtida utbildning och yrke som underlättar för dem att etablera sig i samhället och få en god inkomst.

Bilagor

[Betänkande Framtidsval - karriärvägledning för individ och samhälle \(SOU 2019:4\)](#)

Jill Salander
Utbildningsexpert
Utbildningsenheten

Lotta Valentin
Enhetschef
Utbildningsenheten